

18. Smith A. National identity and the idea of European Unity / A. Smith // *International Affairs*. – 1992. – 68 (1). – P. 55–76.
19. Taljunaite M. From ethnic and civil identity to wards state identity / M. Taljunaite // *Filosofija-Sociologija*. – 2013. – 24 (4). – P. 187–192.
20. Youniss J. What we know about engendering civic identity / J. Youniss, J. McLellan, M. Yates // *The American Behavioral Scientist*. – 1997. – 40 (5). – 620 p.

УДК 159.923.2

Я. С. Посохова

Received March 02, 2016;

Revised March 22, 2016;

Accepted April 26, 2016.

ПРОФЕСІЙНЕ САМОЗДІЙСНЕННЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ

Реформування правоохоронної системи вимагає від майбутнього поліцейського особистісних характеристик, які сприяють гармонійному розвитку молодого фахівця, що допоможе забезпечити належний правопорядок. Розглянуто сутність і роль професійного самоздійснення як складника розвитку особистості. Відзначено потребу вивчення психологічного змісту цього феномену й проаналізовано сучасні дослідження із цієї проблематики. Обговорено питання вивчення професійного самоздійснення майбутніх правоохоронців, зокрема співробітників патрульної поліції України. Проблема підготовки особистості до ефективної самореалізації закладає основи успішного професійного самовизначення та самоздійснення ще на етапі отримання загальної освіти. Українська наявність у поліцейського прагнення до професійного самоздійснення, оскільки воно забезпечує самовдосконалення людини у фізичному, інтелектуальному, моральному та духовному аспектах. Аналіз представлених у сучасній літературі теоретичних підходів до цієї проблеми, а також емпіричних досліджень цього феномену дає змогу стверджувати, що професійне самоздійснення – одна з найважливіших форм життєвого самоздійснення. Представлено результати емпіричного дослідження загального рівня професійного самоздійснення спеціаліста, а також рівня його окремих складників у слухачів курсів первинної професійної підготовки працівників патрульної поліції. Виявлено, що випробовувані орієнтовані на постійний вибір нових професійних цілей, схильні проектувати власний професійний розвиток, характеризуються прагненням до розкриття особистісного потенціалу в професії, бажанням розвивати власні здібності в контексті професійної діяльності, потребою в професійному самовдоско-

наленні. При цьому для майбутніх патрульних менш важливе використання професійного досвіду інших фахівців для власного професійного самовдосконалення та розвитку професійної компетентності, що потребує додаткової уваги в організації навчальних програм і побудові командної взаємодії в професійній діяльності. Отож актуальна діагностика специфіки психологічних аспектів професійного самоздійснення патрульних поліцейських на ранніх етапах професіоналізації для оптимізації їх навчання та психологічного супроводу професійної діяльності.

Ключові слова: патрульна поліція, первинна професійна підготовка, правоохоронні органи, професійне самоздійснення, самоздійснення особистості.

Posokhova Y. S. Professional Self-fulfillment as a Psychological Problem of Police Officer's Effective Training. Reforming the law enforcement requires the psychological characteristics of future police officers contributing to the harmonious development of a new professional that will help to ensure the proper rule of law. The article examines the nature and role of professional self-fulfillment as a component of personal development. The author notes the necessity of studying the psychological content of the phenomenon and analyzes the current research on the subject. The question of the study of professional self-fulfillment of the future of law enforcement officers, in particular employees of the patrol police of Ukraine is discussed. The problem of the training of personality for the effective self-realization fulfillment lays the foundations for a successful professional self-determination and self-fulfillment still at the stage of general education. Very important is the presence of a tendency of police officers to a professional self-realization, because it provides self-improvement of a human in the physical, intellectual, moral and spiritual aspects. An analysis of theoretical approaches to this issue which are presented in the current literature, and empirical studies of this phenomenon, suggests that professional self-realization is one of the most important forms of life of self-fulfillment in life. The article presents the results of empirical studies of the general level of professional self-fulfillment of professional and the level of the different its components in the sample of the students of primary training courses of patrol police. It was found that the subjects are focused on continuous selection of new professional goals, are oriented to design their own professional development, are characterized by the tendency to disclose personal potential in the profession, by the desire to develop their own abilities in the context of professional activities, by the need for professional self-improvement. At the same time, for future patrol policemen less important is the use of the professional experience of other professionals for their own professional self-improvement and development of professional competence, and it requires extra attention in the organization of training programs and in the process of forming the team interaction in professional activities. On this basis, the diagnostics of the specifics of the psychological aspects of professional self-fulfillment of new patrol police officers in the early stages of professionalization is actual in order to optimize their training and psychological support of professional activity.

Keywords: law enforcement, patrol police, primary training, professional self-fulfillment, personality's self-fulfillment.

Посохова Я. С. Профессиональное самоосуществление как психологическая проблема эффективной подготовки работника полиции. Реформирование правоохранительной системы требует от будущего полицейского личностных характеристик, способствующих гармоничному развитию молодого специалиста, что поможет обеспечить должный правопорядок. Рассмотрены сущность и роль профессионального самоосуществления как составляющей развития личности. Автор отмечает необходимость изучения психологического содержания данного феномена и анализирует современные исследования по этой проблематике. Обсуждается вопрос изучения профессионального самоосуществления будущих правоохранителей, в частности сотрудников патрульной полиции Украины. Проблема подготовки личности к эффективной самореализации закладывает основы успешного профессионального самоопределения и самоосуществления еще на этапе получения общего образования. Крайне важным представляется наличие у полицейского стремления к профессиональному самоосуществлению, поскольку оно обеспечивает самосовершенствование человека в физическом, интеллектуальном, нравственном и духовном аспектах. Анализ представленных в современной литературе теоретических подходов к данной проблеме, а также эмпирических исследований этого феномена, позволяет утверждать, что профессиональное самоосуществление является одной из важнейших форм жизненного самоосуществления. Представлены результаты эмпирического исследования общего уровня профессионального самоосуществления специалиста, а также уровня его отдельных составляющих у слушателей курсов первичной профессиональной подготовки сотрудников патрульной полиции. Выявлено, что испытуемые ориентированы на постоянный выбор новых профессиональных целей, склонны проектировать собственное профессиональное развитие, характеризуются стремлением к раскрытию личностного потенциала в профессии, желанием развивать собственные способности в контексте профессиональной деятельности, потребностью в профессиональном самосовершенствовании. При этом для будущих патрульных менее значимым является использование профессионального опыта других специалистов для собственного профессионального самосовершенствования и развития профессиональной компетентности, что требует дополнительного внимания в организации обучающих программ и построении командного взаимодействия в профессиональной деятельности. Таким образом, является актуальной диагностика специфики психологических аспектов профессионального самоосуществления патрульных полицейских на ранних этапах профессионализации с целью оптимизации их обучения и психологического сопровождения профессиональной деятельности.

Ключевые слова: патрульная полиция, первичная профессиональная подготовка, правоохранительные органы, профессиональное самоосуществление, самоосуществление личности.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблематика сучасних наукових досліджень особистості майбутнього працівника

поліції передовсім зумовлена реформуванням правоохоронної системи. Постає проблема напрацювання нових дієвих психологічних розробок особистості майбутнього фахівця для забезпечення національної оборони та здійснення правоохоронної діяльності. Отож постає потреба в поглибленому науковому дослідженні професійного самоздійснення працівника поліції. Загалом можна стверджувати, що проблема самоздійснення важлива для кожної людини, оскільки зумовлює розкриття її потенційних можливостей. Безумовно, для правоохоронця усвідомлення власного потенціалу – один із найважливіших аспектів ефективного виконання своїх обов'язків, які проявляються в соціальному призначенні та здатності поліцейського забезпечити належний правопорядок.

Завдання сучасної правової держави – захист прав і свобод людини та громадянина, створення потрібних гарантій для їх реалізації й вироблення дієвого механізму їх захисту в разі порушення.

Верховна Рада України 2 липня 2015 р. прийняла Закон України «Про Національну поліцію» [2]. Прийняття цього законодавчого документа засвідчує початок нового етапу розвитку правоохоронної системи України. Сьогодні загострилася проблема комплексного, системного реформування всієї системи правоохоронних органів, яка б цілком відповідала міжнародним стандартам. Від авторитету, який мають правоохоронні органи, значною мірою залежить авторитет держави загалом. Варто зазначити, що прагнення до європейських стандартів актуалізують питання високого професіоналізму й компетентності майбутніх поліцейських.

Аналіз досліджень цієї проблеми. З огляду на те, що поліція відіграє провідну роль у загальнодержавній системі, питанням реалізації міжнародних стандартів поліції в правозахисну діяльність України у своїх роботах досліджували А. Т. Комзюк, С. Д. Гусарев, К. В. Балабанов, М. П. Орзіх, Ю. М. Грошевий, О. М. Джужа, О. А. Мартиненко, В. І. Олефір, Ю. І. Римаренко, О. В. Негодченко та ін. Варто також відзначити розвідки відомих вітчизняних правознавців: В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, М. Ф. Головатого, В. Л. Грохольського, В. В. Коваленка, О. І. Остапенка, Н. А. Пелиха, Т. О. Процента, П. М. Рабиновича, О. Ф. Скакун, В. О. Шамрая та ін.

У зв'язку з проведенням правоохоронної реформи в Україні відбуваються значні зміни в системі МВС України, які вимагають появи нового типу працівника органів поліції, етика поведінки якого по-

винна відповідати європейським стандартам. Професор О. М. Кокун, досліджуючи потенціал особистості і щодо навколишньої дійсності, і щодо самої особистості, уперше говорить про феномен професійного самоздійснення. Близькі за значенням терміни *самореалізація, самоактуалізація, саморозвиток*.

У психологічній літературі проблему самоздійснення досліджували такі вчені, як А. Маслоу, К. Роджерс, К. Абульханова-Славська, О. М. Кокун, С. М. Панченко, Ф. Перлз, К. Гольдштейн, В. Логинова, О. А. Лукіна, С. Д. Максименко, А. М. Большакова та ін.

Важливі якості людини, які спонукають її до постійного інноваційного пошуку, творчості, самореалізації в професії, що зумовлює професійне самоздійснення особистості. Професійне самоздійснення – багатогранний і складний феномен, який передбачає поетапний рух професійного зростання, невід’ємний від самої особистості, її внутрішнього потенціалу, результат реалізації людиною власних потреб і можливостей упродовж усього професійного життя.

У зарубіжних психологічних і філософських словниках термін *самоздійснення (self-fulfillment)* частіше трактують як виконаний, кінцевий результат самореалізації, тобто повна реалізація можливостей особистості.

Дослідниця І. Д. Єгоричева, розглядаючи проблему самоздійснення особистості, наголошує: життєве самоздійснення спирається насамперед на такі особистісні характеристики людини, як самовизначення, самовираження, самоідентифікація тощо. Автор стверджує, що головним показником самореалізації позначені дієвість і значущість результатів самоздійснення в діяльності [3].

Е. В. Галажинський у своїй монографії «Детермінація і спрямованість самореалізації особистості» акцентує увагу на тому, що для реалізації свого потенціалу й можливостей людина сама активно добирає такі умови, у яких сама можливість самореалізації є фактом самоздійснення людини. Можливість вибору означає прийняття на себе відповідальності за власний вибір і розвиток перед собою та іншими людьми [1].

На думку О. Б. Луніної, на процес самореалізації впливають дві групи умов: внутрішні й зовнішні. Внутрішні умови прийнято розуміти як ступінь розвиненості здібностей, риси характеру, волі, звички людини, гнучкість або ригідність мислення; зовнішні – наявність або відсутність соціального замовлення на здібності, потенціал, міру затребуваності з боку соціальних структур [6].

Мета статті – актуалізувати проблему розвитку професійного самоздійснення в слухачів курсів первинної професійної підготовки працівників патрульної поліції. **Завдання** – дослідити ступінь професійного самоздійснення патрульного поліцейського в процесі діяльності.

Методи й методики. У дослідженні брали участь слухачі курсів первинної професійної підготовки патрульної поліції України (270 осіб). Для вивчення особливостей професійного самоздійснення майбутніх патрульних поліцейських використали «Опитувальник професійного самоздійснення» О. М. Кокуна, призначений для визначення загального рівня професійного самоствердження спеціаліста, а також рівня вираженості окремих його складників.

Дослідник О. М. Кокун трактує термін *професійне самоздійснення* як одну з найважливіших форм життєвого самоздійснення, яка характеризується високим рівнем розкриття особистісного потенціалу фахівця в обраній професії, розвитком його здібностей, взаємопоєднання з професією, постійною потребою в його професійної кваліфікації, широким використанням його професійного досвіду. Професійне самоздійснення може відбуватися за двома рівнями: внутрішньо-професійному (вказує на самовдосконалення людини у фізичному, інтелектуальному, моральному, духовному аспектах) і зовні професійному (самовираження людини в різних сферах життя, професії, спорті, навчанні, мистецтві тощо) [4].

О. М. Кокун виділив основні змістові характеристики професійного самоздійснення:

- наявність у фахівця вираженої потреби в постійному професійному вдосконаленні та проекту власного професійного розвитку;
- високий рівень розкриття особистісного потенціалу та здібностей фахівця в певній професії;
- досягнення фахівцем поставлених професійних цілей, переважна задоволеність власними досягненнями;
- визнання досягнень фахівця професійним співтовариством, широким використанням його професійного досвіду та здобутків;
- безупинність – постійна постановка та досягнення нових професійних цілей;
- високий рівень творчості під час здійснення професійної діяльності;
- формування власного «життєво-професійного простору».

О. М. Кокун зауважує: «Самоздійснення (у тому числі й професійне) можна розуміти і як мету, і як перспективу, і як процес, і як потребу, і як результат» [5, с. 24].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Результати дослідження особливостей професійного самоздійснення майбутніх патрульних поліцейських наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Середні значення та стандартні відхилення складників професійного самоздійснення майбутніх патрульних (N = 270)

№ з/п	Показник	M	SD
1	Загальний рівень професійного самоздійснення фахівця	87,70	1,73
2	Рівень внутрішньо професійного самоздійснення	46,05	2,87
3	Рівень зовнішньо професійного самоздійснення	41,55	1,61
4	Потреба в професійному вдосконаленні	9,15	1,73
5	Наявність проекту власного професійного розвитку	9,18	1,82
6	Переважальне задоволення власними професійними досягненнями	8,70	1,99
7	Постійний вибір нових професійних цілей	9,90	1,59
8	Формування власного «життєво-професійного простору»	9,12	1,67
9	Досягнення поставлених професійних цілей	8,50	1,26
10	Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством	8,30	1,52
11	Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями	7,80	2,09
12	Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії	9,15	1,31
13	Вияв високого рівня творчості в професійній діяльності	7,80	1,90

За результатами дослідження встановлено загальний рівень професійного самоздійснення в слухачів курсів первинної професійної підготовки працівників патрульної поліції, який становить $87,7 \pm 1,73$ бала, з урахуванням довірчих інтервалів засвідчує, що цей показник може бути віднесений до рівня, який автор методики визначає як рівень «вище середнього». На нашу думку, це свідчення того, що в майбутніх поліцейських виражена потреба в постійному професійному вдосконаленні та наявності проекту власного професійного розвитку. Оскільки для більшості досліджуваних характерні середній і вище середнього рівні загального професійного самоздійснення, то отримані результати вказують на досить високий рівень професійного самоздійснення цієї вибірки.

Кількість поліцейських із вираженими «внутрішньо-професійними» ($46,05 \pm 2,87$) факторами самоздійснення домінують над «зовнішньо-професійними» ($41,55 \pm 1,61$). Це засвідчує, що самореалізація в слухачів більш спрямована на вдосконалення внутрішнього розвитку, ніж професійного. Оскільки серед слухачів значний відсоток осіб, які не мають досвіду роботи в правоохоронних органах, тому вони ще не пройшли всіх етапів професіоналізації й не повністю усвідомлюють свою майбутню професійну діяльність. Варто відзначити, що за шкалою «Задоволення власних професійних досягнень» ($8,7 \pm 1,99$) простежуються показники вище середнього, хоча за шкалою «Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями» ($7,8 \pm 2,09$) низькі показники, що може засвідчувати неготовність майбутніх патрульних поліцейський переймати досвід більш досвідчених працівників.

У слухачів відзначено високий рівень за шкалами: «Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії» ($9,15 \pm 1,31$), «Потреба у професійному вдосконаленню» ($9,15 \pm 1,73$). Звідси випливає, що в слухачів є власний проект професійного розвитку та бажання розвивати здібності, взаємопоеднуючи їх із професією, тобто ми можемо стверджувати про наявність досліджуваного психологічного феномену серед досліджуваної вибірки, а саме професійного самоздійснення.

Результати за шкалою «Постійний вибір нових професійних цілей» досить високі ($9,9 \pm 1,59$), що може вказувати на бажання особи виразити чи реалізувати себе через певні професійні досягнення, які проявляються в постійному пошуку поставлених професійних цілей. У патрульних відзначено переважальну задоволеність власними професійними досягненнями, тобто успішний відбір у патрульну поліцію для них є вже успіхом і певним досягненням. Оскільки згідно зі ст. 52 Закону України «Про Національну поліцію» конкурс на службу в поліцію обов'язково проводять для осіб, яких уперше приймають на службу в поліцію з призначенням на посади молодшого складу поліції [2]. Тому серед нових патрульних поліцейських – люди різних професій: будівельники, підприємці, юристи, архітектори, ветеринари, представники інших професій, які пройшли спеціальну підготовку. Звідси – високі показники за цією шкалою можуть бути достатньо обґрунтованими, оскільки діяльність людини в обраній про-

фесії – частина життєвої стратегії та мотивація для досягнення поставлених цілей. З власної бесіди зі слухачами можемо зробити висновок, що майже всіх їх об'єднує прагнення боротися з корупцією і знайти себе в іншій професійній діяльності.

Отже, за результатами дослідження з'ясували, що в більшості поліцейських виявлено високу внутрішню мотивацію. Переважна більшість майбутніх патрульних поліцейських професійно самоефективна й має достатню кількість ознак професійного самоздійснення. Професійне самовдосконалення в патрульних спрямоване на підвищення професійної компетентності та на розвиток професійно важливих якостей.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можна стверджувати, що, відповідно до змістової інтерпретації шкал опитувальника, така ознака внутрішньо-професійного самоздійснення як формування власного «життєво-професійного простору» фахівця, зумовлена спрямованістю на самоактуалізацію та вираженою творчою спрямованістю його особистості. Наявність проекту власного професійного розвитку – зумовлена і здатністю поліцейського цінувати свої достоїнства, позитивні властивості характеру, і його позитивним ставленням до природи людини, потреба в професійному вдосконаленні й постійна постановка нових професійних цілей – здатністю до цілісного сприйняття світу та людей. Постійна постановка нових професійних цілей також залежить від високого рівня творчої спрямованості особистості фахівця. Згідно з отриманими результатами істотною передумовою професійного самоздійснення патрульного поліцейського можна розглядати наявність у нього високого рівня професійної самоефективності, внутрішньої та зовнішньої позитивної професійної мотивації.

Дослідження професійного самоздійснення було спрямоване на виявлення психологічних властивостей поліцейського, які сукупно відображають сутність професійного самоствердження в психофізіологічному вимірі. Однак це дослідження – лише один із альтернативних варіантів вивчення цього складного феномену й надалі потребує ретельнішого розгляду. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні системи психологічних заходів, спрямованих на сприяння професійному самоздійсненню поліцейського.

Література

1. Галажинский Э. В. Системная детерминация самореализации личности : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / Галажинский Э. В. – Барнаул, 2002. – 44 с.
Galazhinskiy E. V. Sistemnaya determinatsiya samorealizatsii lichnosti : avtoref. dis. ... d-ra psikhol. nauk : spets. 19.00.01 “Obshchaya psikhologiya, psikhologiya lichnosti, istoriya psikhologii” [System determination of self-realization of personality : Extended abstract of doctor’s thesis : spec. 19.00.01 “General psychology, psychology of personality, history of psychology”] / Galazhinskiy E. V. – Barnaul, 2002. – 44 s.
2. Закон України «Про Національну поліцію» № 580 – VIII від 02.07.2015 р. // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 63. – Ст. 2075.
Zakon Ukrainy “Pro Natsionalnu politsiiu” № 580 – VIII vid 02.07.2015 r. [The law of Ukraine “On the National police”] // Ofits. visn. Ukrainy. – 2015. – № 63. – St. 2075.
3. Егорычева И. Д. Самореализация как деятельность (к постановке проблемы) / И. Д. Егорычева // Мир психологии. – 2005. – № 3.
Egorycheva I. D. Samorealizatsiya kak deyatelnost (k postanovke problemy) [Self-fulfillment as an activity (to problem statement)] / I. D. Egorycheva // Mir psikhologii. – 2005. – № 3.
4. Кокун О. М. Опитувальник професійного самоздійснення / О. М. Кокун // Практ. психологія та соц. робота. – 2014. – № 7. – С. 35–39.
Kokun O. M. Opytuvalnyk profesiynoho samozdiysnennya [Questionnaire professional self-actualization] / O. M. Kokun // Prakt. psikhologhiya ta sots. robota. – 2014. – № 7. – S. 35–39.
5. Кокун О. М. Професійне самоздійснення особистості: зміст феномену та можливості його дослідження / О. М. Кокун // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 24–25 квіт. 2014 р.). – Хмельницький : ХНУ, 2014. – С. 23–25.
Kokun O. M. Profesiynе samozdiysnennya osobystosti: zmist fenomenu ta mozhlyvosti yoho doslidzhennya [Professional realization of the personality: the content of the phenomenon and possibilities of its research] / O. M. Kokun // Aktualni pytannya teoriyi ta praktyku psikhologo-pedahohichnoyi pidhotovky maybutnikh fakhivtsiv : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Khmelnitskyi, 24–25 kvit. 2014 r.). – Khmelnytskyi : KhNU, 2014. – S. 23–25.
6. Лунина Е. Б. Методологические и теоретические предпосылки исследования самореализации в профессиональных контекстах / Е. Б. Лунина, О. В. Исаакян // Северо-Кавказ. психол. вестн. – 2009. – № 7/1. – С. 25–29.
Lunina E. B. Metodologicheskiye i teoreticheskiye predposylki issledovaniya samorealizatsii v professionalnykh kontekstakh [Methodological and theoretical background of the study of self-realization in professional contexts] / E. B. Lunina, O. V. Isaakyan // Severo-Kavkaz. psikhol. vestn. – 2009. – № 7/1. – S. 25–29.